

JEK LONDONNING “MARTIN IDEN” ROMANIDA AMERIKA REALIZMI DAVRIDAGI HAYOT AKSI

Bobonazarova Gulxayo Habibulla qizi

Samarqand davlat chet tillar instituti o'qituvchisi

ARTICLE INFO.

Kalit so'zlar: darvinist, Gerbert Spenser, Snark, Artur Morze, Rut, burjuaziya.

Annotatsiya

Jek London asarlarida ko'pincha qiynalgan, haqiqiy hayot zarbalariga duch kelgan qahramonlar ko'p kuzatiladi. “Martin Iden” romanida ham bosh qahramonning Amerika hayotidagi realism davrida insonlarning tabaqalanishi va ularning ziddiyatli voqealari hamda qarama qarshi fikrlash to'qnashuvini kuzatish mumkin. Ushbu vaziyatlardan charchagan bosh qahramon esa o'z hayotini saroblarga to'ldirishni istamasdan yakunlaydi.

<http://www.gospodarkainnowacje.pl/> © 2023 LWAB.

“Martin Iden” romani har bir o'quvchining e'tiborini tortadigan qiziqarli kitob bo'lib, nashr etish uchun ko'p yillar davomida intensiv o'qish va yozish orqali o'zini tarbiyalashga intilayotgan sobiq yosh dengizchi haqida juda ta'sirli kitobdir. Uning bilim va o'rganishga bo'lgan ishtiyoqi menda juda katta taassurot qoldirdi, lekin u ham kamchiliklarga ega edi. Balki ulg'aygani uchundir, u atrofdagi yangiliklarga juda qarama-qarshi odam edi.

Bundan tashqari, Martin o'qigan ko'plab falsafiy kitoblar dunyoga nisbatan keskin qarashga ega edi. U, ayniqsa, ijtimoiy darvinist Gerbert Spenserni afzal ko'rar edi va Spenser kimdir tomonidan tanqid qilinganida g'azablanar edi. Biroq, u odamlar o'zlarini Spenser bashorat qilgan tarzda tutishini ko'rib, dunyoga moslasha olmadi. Uning achchigligi kitob oxirida ustun bo'lgan xususiyat edi. U bu dunyoqarashini haqiqat va insoniylikka juda aniq qarash bilan bog'lagandek tuyuldi. Ko'p odamlar atrofdagi odamlarning va umuman jamiyatning kamchiliklariga qaramasdan hayotdan zavqlana olardilar. Martin esa buni uddalay olmadi.

Jek London hayotining katta qismini romanning bosh qahramoniga o'xshab yelkanli sportga bag'ishlagan. Bir marta, 1907 yilda u o'zining Snark nomli bortida bo'lib, “Martin Iden”ni yozishni boshladi. Roman muallif hayotida iz qoldirgan o'zgarishlarning ilhomi bilan yozilgan: o'shanda u hayotida ko'p qiyinchiliklarga duch kelgan va endi u Amerikaning eng taniqli yozuvchilaridan biri edi, o'shanda u faqat kichik qayyqlarda suzib yurishni orzu qila olardi, endi esa u Snarkning egasi edi. Muallifning hayotidagi keskin o'zgarishlar haqidagi shaxsiy his-tuyg'ularini ifodalash oson edi va Martin Iden Londonning atrofdagi dunyo haqidagi tushunchasini efirga uzatgan odamga aylandi. Shunday qilib, bosh qahramonning hikoyasi muallif hayotining badiiy nusxasi edi.

Londonning romani bizni birinchi navbatda Martinning shaxsiy muhimligi va qadr-qimmatiga ishonishga undaydi, so'ngra u bizdan hech qanday ahamiyat va qadr-qimmatga ega bo'lmagan tuhmat va cheksiz olamga ishonishimizni so'raydi. Bundan tashqari, ongli badiiy rassom sifatida London izchil san'at asarini yarata olmadi; lekin azob chekayotgan inson sifatida u o'ziga xos bo'lmagan iztiroblarini

grafik tarzda tasvirlab berdi, chunki u yigirmanchi asr hayotining ba'zi faktlari bilan to'qnash keldi.

Jek Londonning ushbu romani realistlik, chunki unda XX asr boshidagi Amerika jamiyatining dolzarb muammolari tasvirlangan. Ijtimoiy sinf mavzusi romandagi asosiy mavzulardan biridir. Bosh qahramonning ijtimoiy tabaqani idrok etishi o'sha paytda mamlakat qanday vaziyatda bo'lganini tushunishga intilganlar uchun muhimdir. Iden ishchilar sinfiga oid edi. U dengizchi va burjuaziya vakillari bilan birinchi marta uchrashganda o'zini juda noqulay his qiladi. Artur Morze uni janob Iden deb tanishtirganda, uning ongi bir zumda ulkan kamera qorong'iligiga aylanganday bo'ldi va u ongi atrofida o'z hayotidan cheksiz suratlarni ko'rdi: lagerlar va plyajlar, qamoqxonalalar va ichkilikxonalar, kasalxonalar va xaroba ko'chalar, bu yerda bog'liqlik o'sha turli vaziyatlarda urfga aylangan edi.

Martin Idenning Ruf Morzega bo'lgan haqiqiy sevgisi unga mustaqil o'qish uchun turtki bo'ldi. Ayni paytda, u yuksak maqsadlarga erishishi kerak edi: u taniqli yozuvchi bo'lishni va Rufga uylanishni xohlardi. Martin bilim olishda muvaffaqiyat qozongan bo'lsa-da, u ishchilar toifasidan va atrofdagi odamlardan tobora uzoqlashib boraveradi. Ko'p o'tmay, uning bilimlari u intilgan burjuaziyanikidan ustun keladi va yanada yakkalanib qolganligini tushunadi. Uning shaxsiy inqirozi uning madaniyatli va pokiza hozirgi "badavlat Martin" bilan o'tmishdagi "proletar Martin" o'rtasidagi oltin o'rtani topa olmaganligidan kelib chiqdi.

Shuni e'tirof etish kerakki, roman voqealari ikki kontekstda rivojlanadi: shaxsiy nuqtai nazardan, Martinning Rufga bo'lgan mehribon tuyg'ulari, ularning munosabatlari va Martinning o'zini o'zi tarbiyalashiga qaratilgan va ijtimoiy mavzuda Martinning burjua jamiyatida o'z o'rniga ega bo'lgan intilishlariga qaratilgan. U yerda uning yozuvchi sifatida tan olinishi muhim edi. Shunisi e'tiborga loyiqlik, bu kontekstlar bir-biri bilan chambarchas bog'liq: Ruf va Martinning ajralishi burjua dunyosidagi ijtimoiy munosabatlarning umumiy manzarasini aks ettiradi. Muammo shunchaki Rufning ota-onasiga qarshi chiqishga jur'at etmaydigan itoatkor qiz bo'lib ko'rinishi va Martin bilan munosabatlariga chek qo'yishida emas. Bu yerda muammo ancha murakkab edi. Burjua axloqining tamoyillari juda cheklangan va ular sevgining romantik tuyg'usidan kuchliroq bo'lib qoladi. Ruf va Martin ajralishining ijtimoiy ahamiyati shu yerdan kelib chiqadi.

Burjua axloqining yana bir muhim jihati shundaki, bu doiradagi odamlar boshqalarning unga a'zo bo'lishiga yo'l qo'ymaydi. Morzelar Martinning oddiy dengizchi bo'lganini va hech bo'lmaganda shuning uchun ularning qiziga mukammal mos kela olmasligini e'tibordan chetda qoldira olmadilar. Eng muhimi, Martinni Morzening turmush tarziga moslashtira olmasdi, uni Morzening fikricha, foydasi yo'q bo'lgan asarlaridan voz kechishga va yangi martaba boshlashga majburlab bo'lmasdi. Martinning ijtimoiy kelib chiqishi va oddiy xalq bilan qarindoshligi - burjua jamiyati hech qachon bardosh bera olmaydigan narsa edi.

Agar biz Rufni burjua dunyosining haqiqiy vakili deb hisoblasak, uning kelib chiqishi har doim Martin bilan baxtli bo'lishiga to'sqinlik qilganini ko'ramiz. U unga o'z-o'zini tarbiyalashda yordam berdi, lekin bu yordam uni burjua jamiyatida munosib odam sifatida ko'rish istagi bilan turtki bo'ldi. Ruf uning yo amaldor yoki tadbirkor bo'lishini xohlardi. U nafaqat Martinning adabiyotga bo'lgan ishtiyoqini tushunolmadi, balki undan g'azablendi va har qanday yo'l bilan qarshilik ko'rsatdi.

Ruf Martinning asarlarini qadrlamadi; u ularning xabarlarini tushuna olmadi va ularga vaqtni behuda o'tkazishni topdi. Martin Iden mehnatkash edi va uning oddiy odamlarning hayotini chuqur tushunishga asoslangan qarashlari burjua axloqi an'analari bo'yicha olib kelingan Rufga yoqmadi. U o'z sinfining bir qismi sifatida inson hayotiga nisbatan cheklangan qadriyatlar to'plamiga ega edi. Bu uning va Martin o'rtasidagi asosiy bo'shliq edi va bu bo'shliq bosh qahramonning umumiy qulashiga olib keldi. U bu muhim farqni juda kech tushundi va bu haqda Rufga oxirgi uchrashuvida aytdi: Rufning Iden hayotida qanday manipulyatsiya roli o'ynaganligi aniq va ayblovlar juda adolatli. Ammo shunga qaramay, Jon Xedrikning fikriga ko'ra, Iden bu borada o'z hissasini tushunishi kerak edi.

Oxir oqibat, u o'rta tabaqadagi oqsuyaklar davrasiga kirishni iltimos qilish uchun Rufga chinakam kamtarlik bilan murojaat qilgan edi; Ruf esa uni qolipga tushadigan loydek ko'rdi va o'zini bu ishga bag'ishlashdan xursand edi.

Londonning ta'riflashicha, Ruf "uning kamchiliklarini bilar edi, lekin u hech qachon qalblar bilan o'ynash qaltis ish ekanligini tushunmagan". Lekin uning qo'lida begunoh boladek vositaga aylanish yoki bo'lmaslik Martinga bog'liq edi. Rufning o'yini haddan oshib ketganligi uning shaxsiy fojiasi bo'lib chiqdi. Biz bu qahramonning xatti-harakati hech bir jamiyatda va xususan Amerika jamiyatida kam uchraydigan narsa emas, deb o'ylashga moyilmiz; shuning uchun bu Martin Idenning realistlik roman sifatida prognoz qilingan yana bir jihati hisoblanadi.

Yuqorida aytib o'tilganidek, Iden tabiati realizmni talab qildi. U o'z durdonalarini yaratishda haqiqiy hayot voqealari haqida o'ylardi. Uning hayotini mehnati, san'atini esa borligi boshqargan. Birinchidan, u telbalarcha oshiq bo'lgan ayol unga xayoliy manba taqdim etdi: Ruf uning tasavvurini ilhomlantirdi va uning oldida ulkan yorqin hislar paydo bo'ldi va sirli, romantik tasvirlar, sevgi va taassurotlari bilan ajralib turardi. Va bu beqaror, titroq iztiroblar orqali u ajoyib Miraj sifatida unga san'at va adabiyot haqida gapirgan tirik ayolni ko'rdi.

Biroq, Martin Iden oxir-oqibat o'zini topdi, madaniyatli Ruf esa uni yozuvchi sifatidagi harakatlarida qo'llab-quvvatlashni istamadi. Uni hech kim tushuna olmadi - hatto eng yaqin do'stlari ham, oila a'zolari ham, hatto u burjua dunyosining eng yaxshisi deb hisoblaganlari ham. Hamma uning fikrini o'zgartirishga va uni hamma borayotgan bir xil yo'lga solishga harakat qildi. Ijtimoiy bosimga dosh berish va unga aldanib qolmaslik uchun kuchli iroda va qat'iyat talab etiladi. Martin bu borada muvaffaqiyatga erishdi, lekin hamma ham shunday emas edi. U yozuvchi sifatida mashhurlikka erishdi.

Biroq, bu g'alaba ko'ringanidek sof emas edi; haqiqiy fojia shundaki, Martin o'zi yashagan va ishlagan madaniyat bilan o'z yutuqlariga boshqalarning yordamisiz erishgan. U nihoyatda sevgan insonidan ayrilib, oilasi undan voz kechib, asta-sekin o'ziga ham, kasbiga ham ishonchini yo'qotib, yozishni to'xtatishga qaror qildi. Erishilgan muvaffaqiyat uni qoniqtirmadi. Bu shaxsan uning uchun fojiaga aylandi.

Idenning asarlari, uning taqdiri va fojiali hayotni tark ketishi uning burjua axloqiga bo'ysunishi edi. Ushbu bo'ysunmaslik tasvirlangan davrdagi ko'plab ijodkor amerikalik odamlar uchun odatiy hol edi. Ammo Jek London ijodkor inson faqat o'z dunyosida yashamasligi, atrofdagi olam tamoyillaridan voz kechishga urinmasligi kerakligini tushundi. O'zining bosh qahramoni misolida, u bu individuallik nimaga olib kelishi mumkinligini ko'rsatdi va shu bilan boshqa yozuvchilarning Martin Iden qilgan xatolariga yo'l qo'ymaslikka imkon berdi.

Muallif Amerika madaniyati evolyutsiyasidagi muhim tendensiyalarni kuzatishlarini o'z tajribasi bilan birlashtirib, ularga ehtiyotkorlik bilan, xolis fikr yuritadi. Ko'rib chiqilayotgan asar R.Cheyzning Amerika realizmi haqidagi ta'rifini quyidagi yo'llar bilan isbotlaydi: u voqe'likni haqiqiy o'xshashlikka qaratgan holda tasvirlaydi; u jamiyat taraqqiyoti bilan bog'liq holda bosh qahramonning o'sishini ko'rsatadi; bu uning ikki ijtimoiy tabaqaga yaqin munosabatini va har birining unga ta'sirini ko'rsatadi. Amerika realizmining asosiy tarkibiy qismlari, romanning avtobiografik qismlari va ijtimoiy va badiiy mavzular qanday ochilganligi kabi narsalarni ko'rib chiqish. Amerika realizmining asosiy xususiyatlari, romanning avtobiografik unsurlari, ijtimoiy va badiiy mavzularning ochib berilishi kabi masalalarni tadqiq etish orqali tadqiqotning asosiy maqsadiga erishildi.

"Martin Iden"ni Amerika realizm adabiyotining mukammal namunasi deb hisoblash mumkin. Roman Amerikaning XX asr boshlarida qanday insonlar yashaganini tushunishga intilayotganlar uchun qo'llanma bo'lishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Auerbach, Jonathan. 1996. *Male Call: Becoming Jack London*. Durham, NC: Duke University Press.
2. Becker, George J. 1949. Realism: An essay in definition. *Modern Language Quarterly* 10: 184-197.
3. Berman, Paul. 2002. *Introduction to Martin Eden*. New York: Random House.
4. Bobonazarova, G.H. 2023. JEK LONDON HAYOTINING "MARTIN IDEN" ASARIDAGI AKSI. *GOLDEN BRAIN* 1 (10), pp. 280-283
5. Bobonazarova, GHQ. 2021. TILSHUNOSLIKDA PARADIGMA VA UNING KELIB CHIQISHI. *Scientific progress* 1 (6), 1229-1233
6. Howells, William D. 1889. Editor's study. *Harper's New Monthly Magazine* 13: 966.
7. Kaplan, Amy. 1988. *Social construction of American realism*. University of Chicago Press.
8. London, Jack. 2000. *Martin Eden*. Adamant Media Corporation.
9. London, Jack. 2007. In *The Columbia Encyclopedia* 6th ed., edited by Lagasse, Paul. New York: Columbia University Press.
10. Bobonazarova, G. H. Q. (2021). TILSHUNOSLIKDA PARADIGMA VA UNING KELIB CHIQISHI. *Scientific progress*, 1(6), 1229-1233.
11. qizi Bobonazarova, G. H. (2023). JEK LONDON HAYOTINING "MARTIN I
12. Bobonazarova, G. H. Q. (2021). TILSHUNOSLIKDA PARADIGMA VA UNING KELIB CHIQISHI. *Scientific progress*, 1(6), 1229-1233.